

OSL w czasie kryzysu – perspektywa polska

Maria Mendel
Uniwersytet Gdański

Konferencja Pracowników Socjalnych, 4-6 listopada 2013

Agenda

- Kryzys nie będzie tu rozpatrywany w szczegółowych kategoriach ekonomicznych, lecz w jego ogólnym sensie społecznym [*o ile próbuje się mu jeszcze zaprzeczać w związku z wskaźnikami ekonomicznymi (choć spada produkcja i dochody, a wzrasta bezrobocie...) społecznie kryzys w Polsce nie budzi żadnych wątpliwości*].
- *Glokalny* charakter kryzysu w Polsce skłania do przedstawiania go w perspektywie ogólnej (zatem tu: antropologiczna, filozoficzna) oraz lokalnej, w ścisłym związku z **konstruktywną funkcją OSL**.

Kryzys (antropologicznie)

Cechy

- temporalny → rytualny → liminalny (*sacrum, communitas*)

Stan przejściowy; zrytualizowany moment przekraczania progu w przejściu ze stanu w inny stan, z kondycji w inną kondycję, z roli/funkcji w inną rolę/funkcję, itd.

(zob.: teorie rytów przejścia: Arnold van Gennep; Victor W. Turner)

Kryzys (filozoficznie)

- pojęcie antycznej filozofii greckiej: *κρίσις* „krisis”: okres przełomu, przesilenie, decydujący zwrot, punkt zwrotny (na lepsze lub gorsze), też: okres załamania (np. gospodarczego) i działania pod presją czasu
- kryzys – jak każdy konstrukt społeczny - ma znaczenie ideologiczne i polityczne;
- kryzys vs. dewiacja (Michel Foucault)

Aktualny kryzys - politycznie

- państwowa interwencja – po stronie kapitału
- działania na rzecz rynku właścicieli
- prywatyzacja trwale przekształcająca instytucje demokratycznego państwa i prawa: przeciąganie sfery publicznej do prywatnej, polegające najpierw na zburzeniu istniejących rozwiązań instytucjonalnych, następnie na stworzeniu infrastruktury odpowiedniej do akumulacji kapitału
[praktyki neoliberalne i *postdemokracja* (C.Crouch)]

c.d.

- Stawianie zasad rynku i przedsiębiorczości ponad ideą równości i polityką redystrybucji

[por.: współczesny kryzys miast, które zainteresowane są bardziej *marketingiem miejsc*, niż interesem/dobrem mieszkańców (P.Lipman) i stają się *koncentracją różnego rodzaju społecznych nierówności* (S.Sassen)]

Polaryzacja przestrzenna

Podobnie jak bogactwo, ubóstwo (i każda inna bieda) staje się coraz bardziej skoncentrowane. Zarówno w przenośni, jak dosłownie, żyjemy w murach, za płotami, pomiędzy „swoimi”, z dala od „innych-obcych” – w gettach, azylach, grodzonych osiedlach (R.Lister).

IZOLACJA nie pozwala na wzajemne poznawanie się i angażowanie się w sprawy innych, zauważanie problemów, którym trzeba wspólnie zaradzić (D.Massey, D.Harvey, in.).

Zanik odruchu solidarności

Trudno dzisiaj solidaryzować się z biednymi, których

- uważa się za zjadaczy naszych podatków
- za publicznych wrogów, zagrażających i nam osobiście, i systemowi, w którym żyjemy
- za patologiczne jednostki, którym nic już nie jest w stanie pomóc i są właściwie tylko „na stracenie” (*życia na przemiał*)

(Zygmunt Bauman)

Polska lokalna i jej „samorządność”

- Rewitalizacja-gentryfikacja zaniedbanych obszarów i społeczności ubogich, o niskim kapitale kulturowym (I.Sagan,M.Lewicka,in.)
- Rujnowanie (jako renowacja) mieszkalnictwa socjalnego i przemieszczenia mieszkańców mieszkań kwaterunkowych; segregacyjne rozwiązania w politykach lokalowych; silna polaryzacja przestrzenna (Ł.Szewczyk,P.Olech)
- Zarządzanie miastem/gminą za pomocą ekspertów. Demokratyczna „partycypacja” = grupy konsultacyjne jako „reprezentacje mieszkańców” (K.Nawratek, M.Grabkowska,in)

Teza jak nadzieja

**Kryzys może okazać się punktem zwrotnym ku
lepszemu. Trzeba się o to postarać!**

Co przemawia za tą nadzieją?

- Natura kryzysu i jego cechy (m.in. *sacrum*, *communitas*)
- oraz – szczególnie w Polsce - **potencjał w zakresie OSŁ**

Sacrum w kryzysie

- tworzy klimat *uświęconego* działania, dla którego typowa jest bezdyskusyjność, retoryka jedynej słusznej drogi, itp. – **ale i zaangażowanie, ofiarność, społeczne zrywy**
- tworzy warunki, w których każde działanie spoza norm etycznych i moralnych może zostać usprawiedliwione – **ale i złamanie nieludzkich zasad staje się łatwiejsze**

Kryzys i *communitas*

- Kryzys jest gruntem dla wspólnot typu *communitas*, powodując sytuacje zawieszenia hierarchicznego ładu i istniejących struktur.
- Sprzyja więc realizacji idei „tygla” - ***social mix***, m.in. blokującej procesy gentryfikacyjne w życiu lokalnych społeczności (Oscar Newman, in.)
- Może prowadzić do powstawania oraz zacieśniania się **wspólnotowych więzi**.

Organizowanie Społeczności Lokalnej, a kryzys

OSL – to nie recepta na kryzys, lecz

- zastosowanie społecznej mądrości praktycznej (*phronesis*) w jego obliczu
- odpowiedź na kryzys w nurcie myślenia wspólnotowego (wartość solidarności). m.in. przez OSL ma ono szansę stać się dominujące.

c.d.

OSL stwarza lepsze warunki dla

- strukturalnej zmiany reguł istniejącego porządku opartego na wolnorynkowej rywalizacji i pozorach konsumpcyjnej wolności
- łagodzenia skutków kryzysu
- przeciwdziałania rozszerzaniu się zjawisk niekorzystnych społecznie

Potencjał dot. OSL w Polsce

- Tradycje: (S)olidarności, ruchów społecz.; pedagogiki społecznej i pracy socjalnej, animacji (m.in. dokonania ośrodków: łódzkiego, warszawskiego, lubelskiego)
- Osiągnięcia organizacji pozarządowych (rola Stowarzyszenia Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL)
- Fundusze na cele społeczne (kolejne okresy finansowania - EFS)
- Rezultaty projektów nakierowanych na zmiany w wymiarze mentalnościowym, praktycznym i legislacyjnym (m.in. 1.18)

Polska wersja OSL na czas kryzysu: główne akcenty

- Odbudowa solidarności z ubogimi i marginalizowanymi oraz kształtowanie postaw prospołecznych (dyspozycje do innych zachowań, opartych na gotowości do współdzielenia dóbr i szacunku dla dobra wspólnego)
- Tworzenie nowych przestrzeni, wolnych od strachu przed innymi, bezpiecznych – bo... wypełnionych znajomymi (*secured by design* Oscara Newmana zmieniamy na *secured by social bonds* !)

**Polska wersja OSL - szczegółowo
*(w stronę spełnienia nadziei
o kryzysie,
który wychodzi nam na dobre)***

Model OSL i w nim, m.in.:

Pracownik socjalny jako organizator społeczności lokalnej (kompetencje bazowe oraz w zakresie 3 nowych, sprofilowanych ról zawodowych; treść i organizacja edukacji oraz prawno-organizacyjne podstawy działania w środowisku; in.)

Dziękuję za uwagę!

Maria Mendel
Uniwersytet Gdański
Konsultant i opiekun naukowy projektu
m.mendel@ug.edu.pl

Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL
ul. Paca 40; 04-386 Warszawa
+ 48 22 827 79 71
www.cal.org.pl

